

OROLBO'YI MINTAQASIDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINI
RIVOJLANTIRISHDA TA'LIM XIZMATLARINING TASHKILIY-IQTISODIY
MEXANIZMLARI: TADQIQOTNING ILMIY YANGILIGI

Raxmanov Raxmanbergan Abdullayevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

r.raxmanov@tsue.uz

ORCID ID: 0009-0005-5124-4368

Dolzarblik. Orolbo'yi mintaqasida, ayniqsa Qoraqalpog'iston Respublikasida, inson kapitali respublika o'rtachasidan yuqori darajada shakllanayotgan bo'lsa-da, u yosh tadbirkorlik subyektlariga yetarli darajada aylanmayapti. Ushbu ziddiyat yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlovchi ta'lim xizmatlarining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini ilmiy jihatdan qayta ko'rib chiqish va uni empirik jihatdan asoslangan yangi yechimlar bilan boyitishni dolzarb vazifaga aylantiradi.

Muammo. Ta'lim xizmatlari va yoshlar tadbirkorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tavsiflovchi yagona miqdoriy ko'rsatkichning yo'qligi, korrelyatsion tahlilning boshqa omillar ta'sirini nazorat qila olmasligi hamda mavjud qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining empirik jihatdan aniqlangan ta'sir kuchiga emas, balki umumiy taxminlarga asoslanishi ushbu sohadagi asosiy ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi.

Maqsad. Ushbu tadqiqotning maqsadi Orolbo'yi mintaqasida yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda ta'lim xizmatlarining tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy yangiliklarni - kontseptual, miqdoriy va amaliy jihatdan - tizimlashtirib taqdim etishdan iboratdir.

Tadqiqot natijalari. Birinchidan, yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash infratuzilmasi birinchi marta tadbirkorlik subyektining hayotiy sikli bosqichlariga (tadbirkorlikka tayyorlash, start-up, biznesni rivojlantirish) mos keluvchi biznes-ta'lim xizmatlari bilan to'ldirilib, ular yosh tadbirkorlik subyektlarining tashkil etilishi va barqaror faoliyat yuritishini ta'minlovchi tashkiliy-iqtisodiy omil sifatida asoslandi. Ikkinchidan, mintaqada yoshlar tadbirkorligi darajasini baholash uchun biznes-ta'lim xizmatlari qamrovi va undan foydalangan yoshlarning start-up bosqichiga o'tish konversiyasini birlashtiruvchi tadbirkorlik-ta'lim integratsiya koeffitsienti ($I_t = (I_1 + I_2)/2$) taklif etilib, uning o'rtacha darajasi (Qoraqalpog'istonda 0,395, Xorazmda 0,437) mintaqada biznes-ta'lim qamrovining pastligi (atigi 28%) sababli yosh tadbirkorlik salohiyatidan to'liq foydalanilmayotganini ko'rsatdi. Uchinchidan, yoshlarning tadbirkorlik faoliyatiga moyilligi omillari besh omilli ekonometrik model ($R^2=0,625$; $F=57,54$; $p<0,001$) asosida baholanib, mentorlik va muvaffaqiyatli namunalar eng kuchli omil ($\beta^*=0,286$; $p=0,003$), moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyati esa qo'shimcha ahamiyatli omil ($\beta^*=0,188$; $p=0,076$) ekanligi, ko'p martalik ixtisoslashgan biznes-ta'lim yoshlarning biznes-reja yoki faol biznesga ega bo'lish imkoniyatini 5,8 marta oshirishi ($p<0,001$), amaliy ta'limning esa mentorlikdan ajratilgan

holda mustaqil ta'siri ahamiyatsizligi aniqlandi. To'rtinchidan, «Tadbirkorlik - Tajriba - Ta'lim xizmatlari sifati» («3T») konsepsiyasiga asoslangan tashkiliy-iqtisodiy mexanizm ishlab chiqilib, unda mintaqaviy mentorlik tarmog'i markaziy element sifatida yosh tadbirkorlik subyektlari, biznes-inkubatorlar va ta'lim muassasalari hamkorligini bog'laydi; mexanizm to'liq joriy etilganda uch yillik istiqbolda integratsiya koeffitsienti 0,418 dan 0,60 ga, yuqori tadbirkorlik moyilligiga ega yoshlar ulushi esa 34,2 foizdan 44,9-54,8 foizga oshishi ssenariyli prognoz asosida asoslandi.

Uslubiy tavsiyalar. Ilmiy yangiliklarni amaliyotga tatbiq etish uchun to'rtta yo'nalish taklif etiladi. Birinchi yo'nalish - tadbirkorlik-ta'lim integratsiya koeffitsienti (I_1)ni mintaqaviy yoshlar tadbirkorligi dasturlari samaradorligini yillik diagnostika qilish vositasi sifatida institutsionallashtirish. Ikkinchi yo'nalish - bir martalik treninglar o'rniga kamida uch modulli uzluksiz biznes-ta'lim dasturlariga (g'oya → biznes-reja → ro'yxatdan o'tish → birinchi yil) o'tish. Uchinchi yo'nalish - mintaqaviy mentorlik tarmog'ini mexanizmning markaziy elementi sifatida ustuvor tashkil etish va moliyalashtirish, mentor xarajatlarini PQ-60-son qarorga muvofiq subsidiyalash. To'rtinchi yo'nalish - grant va imtiyozli kreditlarni biznes-ta'lim va mentorlik natijalari bilan bog'lovchi natijaga asoslangan moliyalashtirish mexanizmini joriy etish.

Xulosa. Tadqiqot natijalari Orolbo'yi mintaqasida yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishning asosiy cheklovi ta'lim resurslarining yetishmasligi emas, balki mavjud inson kapitalini tadbirkorlik natijasiga aylantiruvchi vositalar (avvalambor mentorlik va uzluksiz biznes-ta'lim)ning yetarli emasligi ekanligini isbotladi. Taklif etilgan konseptual model, integratsiya koeffitsienti, ekonometrik baholash va «3T» mexanizmi birgalikda mintaqada yoshlar tadbirkorligini rivojlantirish siyosatini ilmiy-empirik asosda takomillashtirish uchun yaxlit metodologik asos yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Reynolds P., Bosma N., Autio E., Hunt S., De Bono N., Servais I., Lopez-Garcia P., Chin N. Global Entrepreneurship Monitor: Data Collection Design and Implementation 1998-2003 // Small Business Economics. -- 2005. -- Vol. 24, №3. -- P. 205--231.
2. Shannon C.E. A Mathematical Theory of Communication // Bell System Technical Journal. -- 1948. -- Vol. 27, №3. -- P. 379--423.
3. OECD, Joint Research Centre. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. -- Paris: OECD Publishing, 2008.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 14-fevraldagi PQ-60-son qarori.
5. Muallif tomonidan Qoraqalpog'iston Respublikasi va Xorazm viloyatida 2026-yil iyun-sentyabr oylarida o'tkazilgan so'rovnomalar ($n=467$ va $n=221$) asosidagi hisob-kitoblar.